

4. ГАНЕНКО, П. *История Кишиневской публичной библиотеки (1830-1917 гг.)*. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1966, с. 55-58.
5. ЛАШКОВ, Н.В. *Юбилейный сборник города Кишинева (1812-1912)*. Ч. 1. Кишинев, 1914, с. 141-157.
6. *Обзор деятельности Кишиневского управления за 1909-1912 гг.* Кишинев: Типография Бессарабской жизни, 1913, с. 59.
7. ХАРЖЕВСКАЯ, Дарья. *Отчет Кишиневской Общественной Библиотеки за 1912 г. (35-й год существования)*. Кишинев: [S. n], 1913. 55 с.

PORTRETUL DARIEI HARJEVSCHI ÎN PUBLICISTICA VREMII

*Dr. Mariana HARJEVSCHI,
directorul general al BM „B.P. Hasdeu”*

Niciodată nu aş fi bănuit că o simplă coincidenţă a numelui meu de familie ar putea să mă conecteze mai strâns de viitoarea mea profesie sau m-ar apropia de una dintre cele mai remarcabile instituţii culturale din Chişinău, precum este Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Sau, şi mai simplu, mi-ar trezi un interes pentru cercetare. Desigur, această curiozitate e legată de cunoaşterea vieţii şi activităţii Dariei Harjevschi, cea care a dirigit timp de 40 de ani cu multă pasiune şi profesionalism Biblioteca Publică Oraşenească din Chişinău. Cea care, alături de Primarul de Chişinău, Carol Schmidt, a izbutit să efectueze modernizarea bibliotecii şi europenizarea Chişinăului.

Având acelaşi nume de familie, mi-a stârnit această dorinţă de studiu încă în studenţie. Se întâmpla prin 1995-1996, atunci când Ion Madan, conferenţiar universitar, la Catedra de Biblioteconomie şi Asistenţă Informaţională a Facultăţii de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării din cadrul Universităţii de Stat din Moldova, la cursul de „Istoria cărţii” destinat studenţilor an. II, mi-a lansat provocarea de a scrie teza de an despre Daria Harjevschi. Desigur, am acceptat cu multă deschidere, reuşind să scriu prima teză de an. Fireşte, era scrisă de mână, dar am cuprins în acea teză reuşitele acestei remarcabile femei de cultură, care a adus inovaţia în biblioteca publică a oraşului, dar şi iniţiativele ce au făcut-o cunoscută peste hotarele Basarabiei. Cu naivitate studenţească, lucrarea purta stilul vremii, cele mai importante realizări ale distinsei directoare

erau marcate cu verde și roșu, dorind în așa fel să scot în evidență cele mai remarcabile succese. Invoc aici: sporirea colecției de carte în bibliotecă, deschiderea Bibliotecii pentru Copii „A. Pușkin”, dotarea cu mobilă adusă tocmai de la Viena, una special creată pentru bibliotecă, crearea secției „Basarabiana”, participarea la Primul Congres al Bibliotecarilor din Sankt-Petersburg și multe altele. Toate le descoperisem în colecțiile Bibliotecii Științifice „Andrei Lupan” din cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova, fiind ghidată de doamna Elena Corotenco, pe atunci directoare a acestei instituții. De altfel, am fost susținută în căutarea materialelor și de bine-cunoscutul bibliograf Ion Șpac. Printre sursele folosite semnez rapoartele și sintezele activității Bibliotecii Publice Orășenești din Chișinău în perioada Dariei Harjevschi. Ulterior, deja prinsă în activitatea Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, în anul 2000, scriitorul Iurie Colesnic, pasionat de cunoașterea istoriei orașului Chișinău, m-a invitat să contribui cu un articol despre Daria Harjevschi la enciclopedia *Femei din Moldova*. Tocmai îmi luasem licența în Biblioteconomie și Asistență Informațională, așa încât această invitație m-a copleșit, oferindu-mi o șansă reală de a participa la un proiect editorial de pionierat. Desigur, într-un alt stil, mai degrabă publicistic, am sintetizat cele mai importante inițiative ale Dariei Harjevschi, alături de o echipă de scriitori, cercetători, care, la fel, au portretizat peste 665 personalități feminine ce și-au adus aportul la prosperitatea culturală și socială, începând cu sec. al XVI-lea până în prezent.

Astăzi, la cei 145 de ani ai Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, o nouă provocare mi-a fost lansată deja de dr. Lidia Kulikovski – de altfel, cea care m-a invitat, în 1997, să devin parte a echipei de bibliotecari (mai întâi, vara, am urmat un stagiul de practică; ulterior, am ajuns să îmbin viața de studentă cu activitatea în bibliotecă). Îmi transmitea, cu multă responsabilitate, în 2013, următorul mesaj: „Dragostea pentru această instituție, dorința de a face ca Biblioteca Municipală să devină instituția vizibilă și necesară chișinăuienilor, instituția-promotor, instituția-inițiator în domeniul biblioteconomic”¹, menționând că acestea au fost principiile și sentimentele care au ghidat-o și pe Daria Harjevschi, pe parcursul activității sale.

¹ *Testament*, rostit la 11 iunie 2013 de către Lidia Kulikovski către Mariana Harjevschi. In: KULIKOVSKI, Lidia. Adio Bibliotecă Municipală : [mesaj în fața colectivului la plecarea din funcția de director general BM cu *Testament* noului director]. BiblioPolis. – 2013. – Vol. 48, Nr 2. – pp. 72-75.

Printre primele eforturi de portretizare a Dariei Harjevschi pe paginile revistei *BiblioPolis*, descopăr două articole: unul care a vizat direct activitatea Dariei Harjevschi, celălalt se referă la ea doar tangențial. Scriitorul Vasile Malanețchi relatează, în nr. 4 din 2000, în articolul său *O scrisoare a Dariei Harjevschi adresată lui M.M. Koțiubinski*¹ despre un episod din activitatea Bibliotecii Publice din Chișinău, care a avut loc în 1900, iar Miroslava Metleeva remarca similitudinile dintre activitatea Bibliotecii Publice Orășenești și a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, la o distanță de un secol, prin prisma reușitelor Lidiei Kulikovski.

Mărturisesc că ulterior, în demersurile mele de investigare, deși nu am scris la modul direct despre această personalitate, totuși nutream un interes de a descoperi mai multe despre profilul managerial și despre modul în care a reușit să conducă Daria Harjevschi această instituție importantă a orașului Chișinău. Deseori, răsfoind materiale de arhivă sau dialogând cu bibliotecari, istorici, colectam date, informații care, iată, astăzi îmi ajută să scot în evidență și alte aspecte importante din viața și activitatea Dariei Harjevschi.

Ziarele vremii anunțau despre încetarea din viață a acestei personalități, iar soțul Ivan Harjevschi scria în necrolog: „S-a stins [de ateroscleroză] în dimineața zilei de 28 iunie 1934. Corpul neînsuflețit va fi scos din casa unde a locuit (str. Sadovaia 8/22, astăzi str. A. Mateevici) și dus spre Biserica Cimitirului (astăzi Cimitirul Central) pe 29 iunie, ora 4:00, seara. În mormântarea va avea loc pe 30 iunie, după liturghia de la ora 12:00, ziua”. În preambulul textului, soțul îndurerat de plecarea Dariei Harjevschi, care timp de 39 de ani a activat în funcția de director al Bibliotecii Publice Orășenești (în perioada 1884-1924), anunța că, în acea zi de doliu, se stabilise de a închide biblioteca, un gest care astăzi ar însemna coborârea în bernă a drapelului.

O bună parte din intelectualitatea orașului Chișinău regreta plecarea Dariei Harjevschi, basarabeanca cu o fire modestă, dar plină de bunătate, deschisă spre dialog și animație culturală într-un oraș multicultural. În presa vremii, în 1934, A. Voliskii semnală despre dorința sa ca viitorul să facă dreptate și să fie scrisă o monografie dedicată Dariei Harjevschi. Orașul nutrește respect față de această personalitate care a creat o bibliotecă de prim rang

¹ M.M. Koțiubinski a fost, în perioada 1892-1897, membru al Comisiei de studiere a filoxerei în Basarabia și Crimeea, prieten cu Alexe Mateevici.

(rus.: «первообразную библиотеку»), atât prin cantitatea cărților pe care a reușit să le aducă prin donații, achiziții, cât și prin alte preocupări care reies din talentul Dariei Harjevschi. „Ea a trăit prin ea, iar biblioteca a trăit datorită ei” (rus.: «она жила ею, и библиотека жила ей»), scria jurnalistul A. Voliskii. Obținuse, până la Cel de-al Doilea Război Mondial, ca Biblioteca Publică Orășenească să dețină locul trei printre bibliotecile publice ale orașelor din Gubernie. Interacțiunea ei cu generația de tineri cititori crea un adevărat eveniment la bibliotecă. Era prezentă mereu la evenimentele mondene organizate în urbe și aceasta demonstra că e o persoană de o rară inteligență. Se remarcă Daria Harjevschi și prin exigența cu care trata modul de organizare a lecturii în bibliotecă. În spiritul vremii, directoarea, obișnuia să potolească larma din sală sau să solicite aranjarea corectă a cărților la raft. Cu o ambiție de nestăvilit, Daria Harjevschi reușește să convingă autoritatea locală să susțină ideea extinderii bibliotecii prin deschiderea, în 1891, a Secției de împrumut, iar în 1900 – prin deschiderea Bibliotecii pentru Copii „A. Pușkin”.

Orașul nutrește respect față de această personalitate care a creat o bibliotecă de prim rang (rus.: «первообразную библиотеку»), atât prin cantitatea cărților pe care a reușit să le aducă prin donații, achiziții, cât și prin alte preocupări care reies din talentul Dariei Harjevschi. „Ea a trăit prin ea, iar biblioteca a trăit datorită ei” (rus.: «она жила ею, и библиотека жила ей»), scria jurnalistul A. Voliskii.

„Primește o sută de cărți¹ și lasă o sută de mii de volume!”, anunța Gheorghe Bezviconi în *Comemorarea regretatei Daria Harjevschi*, articolul publicat în *Viața Basarabiei* din 26 septembrie 1934. După trei luni de la decesul directoarei, Secția Culturală a Organizației Femeilor Basarabene a

organizat o ședință la care au participat mai multe personalități ale orașului, printre care Elena Nițescu, deja nou-numita directoarea a Bibliotecii Publice Orășenești, prof. A. Koțovski și viceprimarul Cezar Stoika. Au fost menționate multiplele ei inițiative de promovare a cărții. „Cunoștea și iubea cartea, era o persoană-enciclopedie”, scriau contemporanii Dariei Harjevschi. Colecția *Bessarabiana* deținea carte rară (din păcate, în cele din urmă, prădată). Teatrul popular, ceainăriile populare au fost strâns legate de activitatea ei. Societatea amatorilor de artă dramatică, întemeiată

1 Metaforic vorbind, în sens de „puține”. În *Юбилейный сборник кишиневской библиотеки*, se menționează că bibliotecara Ana Kurkovskaia transmite administrației orașului cartea de inventar a bibliotecii, care însuma în total 8073 de exemplare.

de ea, avea la acea vreme cea mai bună trupă de artiști amatori, printre care strălucește și talentul acestei atotcuprinzătoare femei. Caută să influențeze lumea închisorilor așa încât duminicile organizează lecturi publice, iar în cadrul Câmpului sportiv „Ciclodrom” modera aparițiile teatrului în aer liber, inclusiv carnavalul și serbările cu lupte de flori. Cezar Stoika, viceprimar al orașului Chișinău, responsabil de problemele culturii urbane, el însuși poet, și-a exprimat nădejdea că „în viitorul apropiat, decedatei frunțașe i se va ridica un monument”.

Câteva aspecte ale vieții culturale a Chișinăului, așa cum le-a văzut unul din contemporanii epocii interbelice, avocatul și artistul A.I. Dașkov, reprezintă o sursă de

luat în considerație pentru cunoașterea personalității Dariei Harjevschi. Din *Amintiri. Eseuri basarabene* (rus.: *Воспоминания. Бессарабские очерки*), scrise în anii 1940 – începutul anilor 1950, desprindem

O calitate a bibliotecii era ordinea și acuratețea, liniștea și siguranța.

detalii din activitatea Bibliotecii Publice Orașenești din Chișinău, dar și emoția adusă de evenimentele culturale animate de Daria Harjevschi. Cu o echipă dedicată, cea de bibliografi și bibliofili (Tamara Lozinschii, N. Tolaceovskii, Gh. Bezviconi), biblioteca funcționa „precum un mecanism ideal al unui motor – precis, rapid, sigur” (rus.: «Как идеальный механизм какого-нибудь мотора – четко, быстро, уверенно»). La fel, A.I. Dașkov a fost impresionat și de practicile aplicate de bibliotecă, în mod special de cataloagele alfabetice, dar și de celelalte fișiere din bibliotecă. O calitate a bibliotecii era ordinea și acuratețea, liniștea și siguranța. Fusese fascinat de vastitatea colecțiilor de carte pe care le găsisese în domeniul dreptului. Iată cum își exprima admirația: „Nu e surprinzător să găsim o raritate aproape bibliografică, precum *Studii penale și politice* ale lui Nekliudov, la periferia orașului de provincie și nu în Bibliotecile Publice din Sankt Petersburg sau Muzeul Rumianțev din Moscova. A fost, desigur, un fenomen neobișnuit, explicația căruia trebuie căutată doar în vasta cultură a conducerii bibliotecii” (rus.: «Это было-бы не удивительно в Публичных библиотеках из Петербурга или Румянцевского Музея в Москве, но в окраинном губернском городе найти почти библиографическую редкость, как Неклюдов *Уголовно-политические этюды*... было, разумеется, явлением необычным, объяснения которому надо искать только в широком

культурном руководстве библиотеки»). Un aspect ce l-a sensibilizat pe A.I. Dașkov a fost și colaborarea cu Societatea amatorilor de artă dramatică „prin organizarea Clubului amatorilor artei”, menționând despre prezența activă a Dariei Harjevschi în acest club. În acest sens, interesante sunt observațiile sale privind participarea unor actori profesioniști, care au vizitat Chișinăul: M.G.

Multiplele domenii de implicare a Dariei Harjevschi, atât în viața culturală, cât și în cea socială a orașului Chișinău, ne permite să conchidem că distinsa directoare a fost o personalitate marcantă, care a contribuit enorm la dezvoltarea vieții cultural-educaționale a urbei.

Savina, V.F. Kommisarjevskaja, V.N. Davâdov și alții. În scrierile sale memorialistice, același autor este profund mișcat de literatura dedicată acestui domeniu. Aici reperăm reviste precum: *Artistul*, *Teatr*, inclusiv publicații ale câtorva agenții teatrale precum cea a lui S.F. Rassohina. Este de remarcat logiul adus bibliotecii: „Era cu neputință să numești cel puțin o piesă din

repertoriul teatral rusesc de atunci (originală sau tradusă) care să nu fie de găsit în secția de teatru a colecției bibliotecii” (rus.: «Трудно было назвать хоть одну пьесу тогдашнего русского театрального репертуара (оригинальную или переводную), которую нельзя было бы найти в драматическом отделе фонда библиотеки»).

Dincolo de activitatea Dariei Harjevschi în cadrul bibliotecii, aceasta era des implicată în activități de caritate, scria P. Crușevan pe paginile ziarului *Bessarabeț* din 1905. Membră activă a Asociației de caritate „Bessarabeț”, reușea, alături de alte personalități, precum Iu. Kononovici, E. Kiriakov, C. Tverdohleb etc. să colecteze bunuri, alimente pentru familiile vulnerabile. Generozitatea și disponibilitatea Dariei Harjevschi de a ajuta și învăța pe cei nevoiași se întâmpla în cadrul Casei de ajutor («Дом помощи»), unde oferea cursuri de menaj (de exemplu, învățau să coase, să facă menaj etc. [rus.: «обучаются шитью, кройке, рукоделью и домоводству»])).

Multiplele domenii de implicare a Dariei Harjevschi, atât în viața culturală, cât și în cea socială a orașului Chișinău, ne permite să conchidem că distinsa directoare a fost o personalitate marcantă, care a contribuit enorm la dezvoltarea vieții cultural-educaționale a urbei.

Referințe bibliografice:

1. *Comemorarea regretatei Daria Harjevschi*. In: Viața Basarabiei, nr. 547, 26 septembrie, 1934.
2. *В Кишиневе успешно действует Благотворительное Общество Бессарабец*. In: Бессарабец, № 26, 1905. – с. 3
3. ВОЛЬСКИЙ, А. Д. *Харжевская*. In: Arhiva națională a Republicii Moldova. Fond 792. Inv. 1. U.P. nr. 22.
4. ДАШКОВ, А. И. *Воспоминания. Бессарабские очерки*. In: ANRM. F. 7983, inv. 1, d. 19.
5. *Семейное торжество*. In: Газета Бессарабии, № 3, 3 января, 1920. – с. 5.